

Bij de voorkant:

Vlinders roepen al snel gevoelens van verwondering op: hun vorm, kleur, beweging. Wist u dat hun vleugels bedekt zijn met meer dan 15.000 minuscule schubjes, die als zonnepanelen werken? Met het absorberen van lichtenergie houden vlinders hun spieren en bloed op de gewenste temperatuur. Sommige vlinders hebben grote zwarte en rode vlekken op hun vleugels, om potentiële roofdieren duidelijk te maken dat ze giftig zijn, andere bezitten afschrikwekkende 'ogen' om hun vijanden te verrassen en weg te jagen. Parelmoervlinders gebruiken de 'spiegels' op hun vleugels om aanvallende spinnen te verwarren.

Bovendien is de ontwikkeling van rups tot vlinder een mooie metafoor voor mensen die door het geloof in Jezus Christus (wedergeboorte) uit mogen groeien tot bijzondere mensen, beeld dragers van hun Schepper.

Evangelische Alliantie
Hoofdstraat 51 a
3971 KB Driebergen

Colofon

Het themapakket "Verwondering" is een project van de programmagroep Kerk, Geloof en Levensstijl, onderdeel van het Christelijk Ecologisch Netwerk (CEN).

Aan de programmagroep nemen deel:

✘ Evangelische Alliantie ✘ De Linker Wang ✘ Kerk en Milieu
✘ Time to Turn ✘ St. Aardewerk ✘ Oikos
✘ ADMA (Deputaatschap Christelijke Gereformeerde kerken)

Het Christelijk Ecologisch Netwerk is in 2001 opgericht als samenwerkingsverband van 18 organisaties naar aanleiding van een ecologisch appèl wat enige tijd daarvoor was gedaan op de politiek. In dat appèl werd een oproep gedaan om ecologie en economie aan elkaar te verbinden. Het CEN heeft inmiddels drie werkgroepen in het leven geroepen welke zich richten op:

- a) landbouw en voedselvoorziening,
- b) bedrijfsleven en duurzaam ondernemen
- c) kerk, geloof en levensstijl.

Voor de laatstgenoemde werkgroep kunt u contact opnemen met majapostma@hetnet.nl
Algemene informatie: www.cenet.nl

Opmaak en redactie: Evangelische Alliantie

Met dank voor medewerking aan St. Parel, Nederlands Bijbelgenootschap, Jaromir Šelong (foto's)

Dit themapakket mag voor gebruik in uw eigen gemeente gekopieerd worden. Verdere verspreiding van het materiaal is alleen na schriftelijk overleg toegestaan. E-mail: majapostma@hetnet.nl

Inhoud

Inleiding	blz. 3
Preekschetsen:		
drs. J. H. Schraevesande	blz. 4
ds. K.J. de Jonge	blz. 8
Toonzettingen	blz. 11
Indianenverhaal	blz. 12
Gedicht	blz. 13
Gebeden	blz. 14
Liedsuggesties	blz. 18
Suggesties voor verdere uitwerking	blz. 19
Voor verder gesprek	blz. 20
Quiz, Jezus en de aarde	blz. 21
Kindermateriaal	blz. 22
De rijke bramenplukker	blz. 23
Verwijzingen en gastsprekers	blz. 25
Boeken, websites	blz. 26
Evaluatieformulier	blz. 27
Bijlagen:		
CD- Rom met psalm 104		
Kinderwerkjes		

Inleiding

Voor u ligt de themamap "Verwondering", welke u kunt gebruiken bij voorbereidingen voor een viering waarbij de schepping centraal staat. Wij zijn qua viering uitgegaan van een zondagse dienst, maar mogelijk past het voor uw gemeente beter bij een andere kerkelijke activiteit of dankdag.

Om ons te verwonderen hebben we meer tijd nodig dan één viering. In de week er omheen kunnen we er bewust mee bezig zijn. Daarom spreken we in deze map over een 'periode voor de schepping'.

De schepping was er voordat de mens ter wereld kwam. Wij hebben de schepping niet gemaakt, hij is ons gegeven. We mogen starten bij verwondering over dat geschenk.

Misschien zijn we dat de laatste jaren wat kwijt geraakt door allerlei milieuvragen, die op ons drukken. Vanzelfsprekend willen we onze positie als rentmeesters serieus nemen, maar deze keer ligt de nadruk op de grootsheid en schoonheid van Gods schepping.

Hoe meer onze harten daarvan doortrokken zijn, des te beter kunnen onze hoofden en handen er dienstbaar over heersen.

Zo'n "periode voor de schepping" is niet nieuw. De Joden vieren Rosj ha- Sjana, het Joodse nieuwjaar, wat meestal valt tussen half september en begin oktober. Dan wordt de schepping van de wereld gevierd. De gebeden concentreren zich rond God als Schepper, als koning en als rechter, die de mensen telt en waardeert zoals een herder zijn schapen telt en waardeert.

Veel Oosters orthodoxe kerken volgen de traditie door gedurende een vaste periode in het jaar stil te staan bij de schepping. Sinds kort hanteren zij 1 september als dag van de schepping. Zij roepen andere kerken op tot navolging.

Het European Christian Environmental Network (ECEN) maakt zich er sterk voor dat deze traditie een bredere deelname krijgt en roept daarom kerken op deze Scheppingsperiode breed interkerkelijk aandacht te geven. De Nederlandse afdeling, het Christelijk Ecologisch Netwerk (CEN) geeft hier, samen met de werkgroep Kerk en Milieu van de Raad van kerken gevolg aan door u op weg te helpen om met uw gemeente dit thema "Verwondering" uit te werken.

Een gezegende scheppingsperiode gewenst !

Preekschetsen

Preekschets/bijbelstudie over psalm 104

Inleiding

Deze preekschets is geschreven met het oog op de zondag (of periode) voor de schepping. Als thema voor deze zondag is gekozen voor 'Verwondering'. De aandacht en zorg voor natuur en milieu vinden hun oorsprong in de verwondering over Gods schepping. In Psalm 104 komt dit zeer indringend en tegelijk poëtisch indrukwekkend naar voren. Het is een lange psalm die moeilijk in alle veelzeggende onderdelen besproken kan worden. Met het oog op prediking en bijbelstudie zijn vooral die verzen en delen naar voren gehaald die het thema verwondering (in relatie tot het prijzen van God) en mogelijke raakvlakken met de actuele milieucrisis verhelderen. Wij mogen, of moeten zelfs de psalm lezen vanuit de vragen die ons nu, in onze tijd, vanuit geloof en leven bezig houden. Dat maakt een selectie en de keuze voor een bepaalde invalshoek onvermijdelijk.

Voor verwijzingen naar de bijbeltekst is vooral gebruik gemaakt van de Nieuwe Bijbelvertaling die in 2004 verschijnt.

Vooraf te bedenken

1. Wanneer wij in onze tijd deze psalm lezen moeten we ons bewust zijn van tegelijk afstand en nabijheid. Afstand omdat de psalm meer dan 2000 jaar geleden gedicht is. Het wereldbeeld verschilde op veel punten van ons huidige wetenschappelijk beïnvloede wereldbeeld. Ook de natuur werd niet op dezelfde manier als door ons beleefd. Als wij in verwondering de natuur als Gods schepping beleven, is onze biologische en natuurwetenschappelijke kennis ook op een of andere manier aanwezig. Voor veel mensen, met name buiten de kerken, is deze kennis een grote hindernis om deze psalm, zelfs in zijn poëtische kracht, te verstaan. Tegelijk kan er ook voor de moderne mens, juist door de milieucrisis een nieuwe nabijheid en gevoeligheid ontstaan voor de boodschap van de psalm. Als we bijvoorbeeld denken aan het enorme probleem van klimaatverandering of gaten in de ozonlaag, kunnen we tot het besef komen dat we de schepping en de wetten van de schepping niet beheersen. Dat er krachten zijn die ons kennen en kunnen ver te boven gaan en die ons bescheiden en afhankelijk maken. Psalm 104 is vol van wat we modern de ecologische samenhang in de schepping noemen, en vol verwondering daarover. Het verwijst zo naar het geheim van Gods schepping, dat ons bescheiden maakt en tegelijk het loflied op deze schepping kan doen zingen.
2. Wij beleven de natuur anders dan de mensen in de tijd van de bijbel. Wij kennen bijna geen ongerepte natuur meer. De psalm zou bij ons beelden op kunnen roepen van de mooiste natuurfilms. Of het verlangen kunnen aanwakkeren naar reizen naar toeristische oorden waar volgens de folders de natuur zo nog wel aan te treffen is. We kunnen de psalm ook te snel te romantisch lezen, waardoor de spanning tussen de beschrijving in de psalm en de niet meer ongerepte of zelfs verwoeste natuur uit het zicht raakt. Vers 35, over de zondaars die Gods schepping niet in grootheid willen herkennen en erkennen, moet op de achtergrond bij het lezen wel vanaf het begin meeklinken. Wij kunnen niet meer gemakkelijk naïef romantisch over de natuur denken. In een bepaald opzicht deden de mensen dat in de tijd van de bijbel ook niet. Voor hen had de natuur twee gezichten: van verwondering, waardoor de lofprijzing wordt opgeroepen, en van bedreiging. Zo zouden er bijbelteksten te noemen zijn waar roofdieren, anders dan in Psalm 104, vooral als dreigend beschreven worden. In de beschrijving van het water in Psalm 104, als leven wekkend en bedreigend, komt dit dubbele gezicht naar voren.
3. God openbaart zich in de schepping, natuur en geschiedenis. De openbaring in de natuur wordt theologisch nogal eens gewantwoord, alsof we zonder Gods daden in de geschiedenis van Israël en in Jezus Christus te kennen, zouden weten wie God is. Zeker in de tijd rond de Tweede Wereldoorlog ontstond bij velen grote voorzichtigheid om God en natuur te veel op elkaar te betrekken (gevaar van 'bloed en bodem'). Maar in een tijd van ecologische crisis leren we inzien hoe waardevol met name de psalmen en de wijsheidsliteratuur (Spreuken, Prediker) zijn om de eerbied en het ontzag voor Gods schepping te verwoorden en daarnaar te handelen. Daarbij zien

we ook een verschuiving van de aandacht van Gods scheppingswerk in het begin (de eerste hoofdstukken van Genesis) naar Gods voortgaande schepping in onderhouding en vernieuwing. We mogen Psalm 104 ook niet isoleren. Psalm 103 begint en eindigt ook met 'Prijs de HEER, mijn ziel' en daarin horen we wel over Gods openbaring in de geschiedenis. Psalm 105 is er zelfs vol van.

4. Bij Psalm 104 wordt vaak verwezen naar de opvallende parallellen met teksten uit het oude Egypte, vooral naar het zonnelied van Echnaton, een farao meer dan 100 jaar voor Christus. Ook met liederen van andere volkeren rond Israël zijn vergelijkingen mogelijk. Het meest interessant zijn vaak niet de overeenkomsten, maar bij alle overeenkomst de verschillen met het geloof van Israël die in de tekst tot uitdrukking komen. Tegelijk kan het besef van een goddelijk geheim in de natuur dat gerespecteerd moet worden, christenen en niet christenen in hun inzet voor natuur en milieu met elkaar verbinden.

De structuur van de psalm

Psalm 104 heeft een zorgvuldige opbouw waarvan we de volgende elementen naar voren halen:

1. De psalm begint en eindigt met 'Prijs de HEER mijn ziel', aan het slot noch versterkt met een Halleluja!. Wat voorbij het midden staat de centrale uitroep van verwondering: 'Hoe talrijk zijn uw werken, HEER. Alles hebt u met wijsheid gemaakt'. Zo staat de lofprijzing centraal. Loof, prijs, zegen, mijn ziel. Letterlijk staat er dat wij God zegenen. Dat klinkt voor sommigen misschien wat vreemd. Maar hiermee geven we aan dat we zijn kracht en werking erkennen en vragen dat die ook op ons mogen inwerken en hem daarmee weer groot maken. Het verschilt eigenlijk niet zo veel van het eerste gebod, dat wij God boven alles lief hebben. In de lofprijzing is ook Gods wijsheid opgenomen. Meer dan in het Genesis verhaal (hoewel ook daar) wordt de ordening van de schepping in het op God en op elkaar aangewezen zijn (in de ecologische kringloop) benadrukt. Het is een ordening waarvan wij het geheim kunnen benaderen, vermoeden, maar ook als een ons gestelde grens uiteindelijk alleen nog maar in verwondering kunnen prijzen.
2. De mens komt op twee plaatsen ter sprake. Het eerste deel van de psalm eindigt met: 'De mensen gaan aan het werk en arbeiden door tot de avond'. Hier is de mens ingebed in het geheel van de schepping, net als andere levende wezens opgenomen in het zegenrijke ritme van dag en nacht. Hij wordt wel als laatste genoemd, maar elke verwijzing naar de mens als 'kroon van de schepping' ontbreekt. Hij gaat aan het werk dat eerder een dienen (arbeid) dan een heersen is. De mens is hier ingebed in de ecologische kringloop. Hij brengt de aarde in cultuur, maar binnen de grenzen van de door God gegeven schepping. Als verwondering het eerste is en de vraag wat we met de aarde kunnen doen (het nut) daar mee verbonden blijft, leren we anders omgaan met de aarde. Aan het slot komt de mens weer ter sprake, maar nu als zondaar en goddeloze. Die zal van de aardbodem verdwijnen, omdat hij niet de ordening van de schepping respecteert en zijn grenzen kent. Hij stemt niet in met het loflied en krijgt zo geen deel in de vernieuwing van de schepping.

Wat verder aandacht vraagt

1. 'Mijn ziel': Al direct in het begin wordt ons de vraag gesteld of en in hoeverre wij ons met de 'ik' van de psalm kunnen identificeren. Het is een mens uit een heel andere tijd, die nog onbevangen en verwonderend Gods schepping kan waarnemen. Soms wordt gezegd dat het in deze psalm helemaal niet om de natuur gaat zoals wij dat woord gebruiken. Maar dan bedoelt men waarschijnlijk de natuur die als materie aan wetten onderworpen is, die wij kunnen bestuderen, analyseren en aan onze doeleinden dienstbaar maken. Maar wij kennen ook een directe natuurbeleving in verwondering, eerbied, ontzag die lofprijzing oproept. Het is goed om ons al direct bij het begin van de psalm af te vragen of we ons kunnen begeven in het koor van de psalmdichter of dat we de natuur heel anders beleven. Dat het om beleving en niet om analyseren en gebruiken gaat wordt uitgedrukt met 'mijn ziel': ons hele wezen, bestaan is er in betrokken, met lichaam en ziel, met verstand, intellect en tegelijk met gevoel en emotie. Zonder onze ziel is er geen binnen komen in de zaligheid van de psalm.

2. In het eerste deel wordt de schepping in de hemelsfeer bezongen. Groots en naar het lijkt overweldigend wijd en ver. Tegelijk nabij. God spreidt de hemel als een tentdoek. We zien het beeld van de nomade die in de woestijn, als huisvader voor zijn gezin, over de palen beschuttend het tentdoek spreidt. De aarde is ook op peilers vast gezet. Voor zover het van God afhangt is er zekerheid en veiligheid in de schepping. Het water van de oerchaos is getemd, het verdeelt zich over bergen en dalen en via bronnen en beken bevrucht het het land.

3. Zo wordt de kringloop van de natuur gevormd, waar het een er voor het ander is: de regen voor het gras, het gras voor het vee, gewassen voor de mensen. Opvallend dat er niet staat dat het vee er als vlees voor de mensen is. Net als in de Hof in Genesis lijkt de mens hier idealiter als vegetarisch beschreven te worden (pas na de vloed - Genesis 9 - wordt het de mens toegestaan om vlees te eten). De mens ontvangt basisproducten, een genoeg om van te leven: graan, wijn en olie. Dat genoeg mag ook als wijn verheugen en het gelaat door olie tegen een te brandende zon beschermen. Het genoeg kent ook luxe. De verwondering betreft vooral deze door God op elkaar afgestemde kringlopen. Alle leven is afhankelijk van elkaar, in een gezamenlijke afhankelijkheid van God als schepper.

4. God scheidt de aarde voortdurend vernieuwend door zijn adem, zijn geest. Dat betreft zowel mens als dier. Opvallend is dat ook dieren God om voedsel vragen. Jonge leeuwen doen dat brullend (vs.21). "En allen zien naar u uit en verwachten van u hun dagelijks brood" (vs.27). Die allen zijn alle levende wezens. (vgl. Psalm 145:16: 'allen zien hoopvol naar u uit, u geeft hun het dagelijks brood'; hier zijn het in de eerste plaats de mensen, maar 'al wat leeft' vs. 17 is er bij ingesloten). Het is alsof de hele schepping mens en dier verenigd zijn in de bede om het dagelijks brood. En het is aan ons als mensen van nu om ons af te vragen welke rol wij vervullen, positief of negatief, in het vervullen van deze bede van de schepping.

Er is meer wat mens en dier verbindt: de adem die God neemt en geeft (vs.29 en 30). In de adem wordt de lucht met elkaar gedeeld, een symbool voor ondeelbaarheid van het leven. Als God zijn gelaat verbergt is het met het leven gedaan. Maar zendt hij zijn adem dan krijgt de aarde een nieuw gelaat. God leeft met zijn hele schepping 'van aangezicht tot aangezicht'. We mogen dit zien als dichtertelijke verwoording van het verbond dat God na de vloed volgens Genesis 9 vs. 9 met alle levende wezens op aarde gesloten heeft.

5. Het dreigende in de schepping blijft niet onbesproken. Na de centrale lofzegging worden er echter toch nog twee bedenkingen geuit: hoe is het met de voortdurend dreigende chaosmacht van de zee en hoe is het met de mens zelf gesteld?

De dreiging van de zee wordt gerelativeerd: daarover bewegen zich de schepen. En gerelateerd: in relatie gebracht met Gods macht. Het oermonster Leviatan (een soort monster van Loch Ness) is er wel, God geeft het ruimte om te spelen. Spel in plaats van strijd en oorlog. Er kan ook vertaald worden: om mee te spelen. Het maakt deel uit van Gods spel. Laat ook de mens zich vol verwondering daarin verheugen, in plaats van God zijn spel te ontnemen (onze omgang met walvissen?).

De zondaars en de goddelozen die van de aardbodem verdwijnen lijken de lofzang voor het eind toch ernstig te verstoren. Wat doen ze hier? Vanuit het geheel van de psalm zijn waarschijnlijk mensen bedoeld die deze God gegeven relaties en kringlopen niet respecteren en zo zich zelf buitenspel zetten. De aardbodem spuwt ze als het ware uit. Het lijkt wel wat op de extreme opvatting van 'deep ecology', een stroming in de milieufilosofie die van mening is dat de mens op een zelfde lijn en niveau staat als al het ander geschapene. Als de mens het verknoeit is het maar beter dat hij verdwijnt zodat de overige schepping kan voortbestaan. Een opvatting die vanuit een bijbels geloof niet gedeeld kan worden (vgl. onder meer Psalm 8).

Toch moeten we ons voor we instemmen met de lofprijzing en het halleluja aan het slot van de psalm afvragen of we ons zo gemakkelijk buiten de hier genoemde zondaars en goddelozen kunnen plaatsen. In hoeverre respecteren wij de in Gods wijsheid gegeven kringloop van het geschapene, waarvan ook de Thora, de wetgeving van het Oude Testament voortdurend blijkt geeft?. Om deze vragen in het juiste perspectief aan de orde te stellen betrekken we het Nieuwe Testament er bij.

Ademen en zuchten

Zoals Psalm 104 een centrale tekst geworden is in de bezinning op milieu en natuur vanuit het Oude Testament is Romeinen 8 dat voor het Nieuwe Testament. Verzen uit dit hoofdstuk (met name vs.18-30) kunnen goed dienen als lezing naast Psalm 104. Tegelijk kan dan de diepe en soms moeilijke inhoud van Romeinen 8 voldoende aan bod komen. Het beste is het om de verbinding te leggen vanuit het motief van de zondaren en goddelozen in Psalm 104. In Gods nieuwe schepping zullen ze er niet meer zijn. Christenen die in Christus de Geest ontvangen hebben weten van de nieuwe schepping en leven in de hoop van daaruit. Gods Geest werkt al in de schepping. In Psalm 104 ademt de Geest bezielend in heel de schepping. Hier zucht de Geest met en in heel de schepping. De adem gaat onregelmatig, lijkt te stokken, wordt tot klacht, klaaggebed (anders dan het regelmatige vragen om voedsel in Psalm 104). De dubbelheid in de schepping die in Psalm 104 aan de rand meespeelde, komt in Romeinen 8 sterk naar voren. Mens en schepping zijn nog niet verlost (dat mens en schepping beide in het Koninkrijk van God vernieuwd worden heeft in de protestantse kerken nauwelijks theologisch en praktisch doorgewerkt). Daarbij is er een directe relatie tussen wat de mens doet en de bestemming van de schepping: de schepping wacht op het openbaar worden van de zonen van God. Romeinen 8 is vol van hoop. Dat is ook het laatste woord. Maar die hoop staat niet los van alles wat er gezegd is over de plaats en verantwoordelijkheid van de mens in de schepping.

Hans Schravessande

Voorzitter van de projectgroep Kerk en Milieu van de Raad van Kerken

Preekschets voor de scheppingszondag

Tekstkeuze

Er is dit jaar gekozen voor het thema verwondering aan de hand van Psalm 104 en Romeinen 8:18-22. Het is altijd nodig de bijbel 'contextueel' te lezen, maar zeker bij Psalm 104 moet je ervoor waken niet te triomfantelijk over de schepping te gaan spreken. Psalm 104 bezingt vooral de heerlijkheid die de Schepper in al het geschapene heeft gelegd en Romeinen 8: 18vv brengt de nood onder woorden die in die mooie schepping ook aan de orde is.

PSALM 104

Inleidende opmerkingen

Een 'uitbundige' psalm over de schepping; zelfs in de reeks van de andere scheppingspsalmen valt dit op: vgl. Ps. 8; 29; 33; 65; 67; 147; 148. Het begrip "natuur" is van Griekse oorsprong. De schepping is in de bijbel een dynamisch begrip: een wereld in beweging. Er is geen vereenzelviging van God en de geschapen werkelijkheid, de natuur. Integendeel: God staat daar boven, God is de Schepper die het geheel stuurt. Dit komt in Psalm 104 nadrukkelijk aan de orde. God staat boven de schepping. De schepping is afhankelijk van God; sterft zelfs zonder Gods betrokkenheid. Psalm 104 is geen loflied op de natuur, maar bezingt en belijdt God als Schepper (Van Deursen *Psalmen II De Voorzeide Leer*). Dit was in de tijd van Israël polemisch gericht tegen de Kanaänitische religies, waar zon, maan en sterren, regen en vruchtbaarheid bv. als goden werden vereerd.

Het schriftberoep moet ook op een Scheppingszondag zorgvuldig zijn. Leerzaam is hier een artikel van Rob van Essen "Gein in de Schepping" (in: *Soteria* te jrg. Nr 2 juni 1989; pag. 2-6). Hij wijst er op dat de theologie geen concrete aanwijzingen kan geven hoe de mens verantwoord moet handelen jegens het milieu. Daarvoor moeten we informatie zoeken bij wetenschappen die het milieu onderzoeken. "Met een biblicistisch beroep op deze of gene bijbeltekst zullen we de grote meerderheid van medechristenen niet kunnen overtuigen dat het milieu een bijbelse prioriteit is. Net zo min als de bijbel geschreven is om overtuigende vegetariërs leerstellige bijstand te verlenen, zo geeft de Schrift ook geen aanwijzingen of je moerassen moet dempen of tot natuurreservaat maken." Van Essen wijst wel de weg aan van het rentmeesterschap: de mens staat in die schepping als rentmeester. De mens is geroepen antwoord te geven aan zijn Schepper. De Geest wil leiden in dat antwoord.

Wat betreft de vertaling is op te merken dat helaas in zowel de SV als de NBG de participia in vs 10.13.14.19 actief in de derde persoon vertaald zijn. Naar de vertaling van Buber is steeds te lezen "Gij die..." Of zoal NBV: "U stelde..."

Een mogelijke indeling van Psalm 104:(vgl. Kraus *Psalmen 64-150* BKA)

- Vs 01-04: lofprijzing op de God van het heelal
- Vs 05-09: fundering van de aarde
- Vs 10-12: bronnen en beken
- Vs 13-18: God verkwikt door de regen alles wat leeft
- Vs 19-24: het ritme van dag en nacht, zon en maan
- Vs 25-26: de zee
- Vs 27-30: alle leven is van God afhankelijk
- Vs 31-35: afsluitende hymnische lofprijzing

Verstaan van Psalm 104

Vs 01-04:

Net als Psalm 103 begint ook Psalm 104 met een oproep God te prijzen. De mens kan JHWH zegenen, goed van Hem spreken. De reden is hier niet de vergeving van de zonden, maar de schepping. God is groot om zijn werken in de schepping. De hemel lijkt op een tentdoek (vgl. Gen. 1:7; Ps. 29:10). Boven de wateren maakt God zijn hoge zetel en de wolken vormen zijn voertuig.

Vs 05-09:

In dit gedeelte staat de schepping van de aarde in de schijnwerpers. Het wonder van de schepping wordt getypeerd als stabilisering van de aarde. Dat zegt iets van de macht van de Schepper (vgl. Ps. 93). De oervloed vs 6), die als een kleed over alle landen lag, bedwingt God met zijn machtig woord. De zee wordt grenzen aangewezen (vgl. Ps. 29).

Vs 10-12:

De door God bedwongen wateren stuurt Hij naar de beken. Het water wordt tot een bron van leven, waaruit de landdieren en de vogels in de lucht kunnen dringen. De laatste vertolken de vreugde daarover.

Vs 13-18:

God stuurt vruchtbaar makende regens naar de aarde (Ps. 68:10). Zo verzadigt Hij de aarde en wordt die vruchtbaar en worden mens en dier erdoor gevoed (Ps. 147:8). Die gave van God dringt door tot het binnenste van de mens (wijn die het hart verheugt) en doet zijn gezicht stralen. Aan die regens drinken de bomen zich zat, zelfs de ceders op de Libanon. God geeft zo brood, maar de mens moet dat als medewerker van God winnen uit de aarde (vs 14).

Vs 19-24:

God wordt als Heer van de dag en de nacht geprezen: Hij is de Schepper van maan en zon (Gen. 1). God heeft de tijden in zijn hand. De maan wordt eerst genoemd, vanwege het gangbare maanjaar. God heeft ook de duisternis in de hand. In de nacht roeren de wilde dieren zich. Zelfs de leeuw is een schepsel dat uit Gods hand leeft, want hij vraagt God brullend om voedsel. Wordt het dag dan trekken de dieren zich terug in hun holen. In vs 23 komt de mens weer aan bod: de mensen gaan bij zonsopgang aan het werk en werken door tot 's avonds laat.

In dit gedeelte komt de verwondering ter sprake: vs 24. De Schepping is zo mooi, dat God met een hymne wordt geprezen om zijn werken, waaruit wijsheid blijkt (vgl. Ps. 8:19).

Vs 25-26:

De zee komt nog een keer ter sprake, niet als het bedreigende water, maar als leefwereld voor de ontelbare vissen. De schoonheid van die zee wordt beschreven. In die zee varen mensenschepen, maar woont ook het mythologische monster Leviatan. Dit zeemonster wordt ontdemoniseerd, omdat God hem geschapen heeft, en er zelfs mee speelt. God is dus ook de Leviatan de baas.

Vs 27-30:

In vs 11 gaf God de mens te drinken. Nu ontvangt hij brood uit Gods handen. God zorgt als een goede huisvader voor de geschapen wereld (vgl. Ps. 145:15-16). Ieder leeft van de gaven van God (vs. 28). Maar wendt God zich af, en verbergt Hij zijn gezicht, en is Hij dus afwezig, dan is het gedaan met het leven (vs.29). Gods schepping is hier niet beperkt tot één moment, nl. het begint van de geschiedenis; God scheidt voortdurend.

Vs 30 wijst ook op het werk van de levendmakende Geest (*ru'ach*; adem, wind, lucht) in de schepping. Dankzij die Geest is er leven; zonder de geschonken Geest worden de levenden weer tot stof (Gen. 2:19; Ps. 146:43). God is door zijn Geest bezig met de aarde te vernieuwen!

Vs 31-35:

Hier barst de lofprijzing vanuit de verwondering over zijn werken over God de Schepper los. Laat de Heer zich verheugen in zijn werken (vs 31), maar de dichter wil daar op zijn beurt ook vreugde in vinden.

Vs 35 is geen toevoegsel. Op de aarde zo vol heerlijkheid van God vormen zondaren en onrechtvaardigen dissonanten. Voor mensen die zich van God afwenden, Hem niet prijzen, maar zelfbewust en zelfstandig leven, is in dat grote rijk van vreugde, geen plaats meer. Ze verstoren het lied, ze horen er eigenlijk niet te zijn (vgl. Ps. 1). De dichter weet van hun bestaan, maar dat hindert hem niet om te eindigen zoals hij begon: "Loof de Here, mijn ziel."

ROMEINEN 8,18-22

In 8:18vv is sprake van een drievoudig getuigenis: van de schepping, van de gelovigen (vs 23vv) en van de Heilige Geest (vs 26vv). We beperken ons tot het getuigenis van de schepping. Dat gaat enerzijds over haar nood, maar anderzijds ook over haar toekomstige heerlijkheid.

In vs 18 worden heden en toekomst tegenover elkaar geplaatst. Maar in geloof wordt die tegenstelling overbrugt, al ligt dat geheim in God zelf. Het heden wordt gekenmerkt door lijden, de toekomst door de heerlijkheid van Gods herschepping. De gelovige lijdt in het heden, maar mag uitzien naar de

heerlijkheid van Gods toekomst en hij mag weten dat die heerlijkheid straks veel groter is dan het lijden nu.

Vs 19: hier komen we het woord "schepping" tegen. Dat duidt hier de aardse schepping aan als een onpersoonlijke werkelijkheid (J.P. Versteeg). In gepersonifieerde vorm ziet die schepping zelfs uit naar de herschepping, waarin de aarde en de mensheid vernieuwd worden.

Vs 20: het lijden van de schepping heet hier 'onderworpen zijn aan de vruchteloosheid'. Dit laatste begrip wil zinloosheid verwoorden; ijdelheid, nietigheid. Die schepping komt niet meer tot het doel dat God ermee voor had. Door de schuld van de mens, de rentmeester die zijn taak verzaakt(e) is de schepping zo diep gezonken. Gen. 3,17: de aardbodem werd vervloekt, toen Adam de schepping meesleurde in zijn val.

Vs 21: toch is de situatie van de gevallen schepping niet hopeloos. Want haar staat verlossing te wachten. De schepping blijft Gods schepping en daarom blijft er hoop voor de schepping. Zij zal bevrijd worden van de slavernij, de dienst aan de vergankelijkheid tot het vrije bestaan als kinderen Gods.

Vs 22: Paulus geeft hier een laatste motivering over zijn uitspraken m.b.t. de schepping. Gelovigen weten door het evangelie van Jezus Christus dat de hele schepping wel door de crisis heengaat, maar ook dat een beloftevolle weg is. Er is weliswaar sprake van zuchten vanwege het lijden in de schepping. Maar dat is vergelijkbaar met het zuchten en steunen van een barendende vrouw: het nieuwe leven kondigt zich aan. Zo kondigt het lijden van de schepping voor de gelovige de komst van de herschepping aan. De nood van de schepping draagt voor Gods kinderen de belofte van de bevrijding in zich. Daarom kon Paulus zeggen, dat het lijden van nu niet opweegt tegen de heerlijkheid straks. Er is nu wel verdriet, maar er komt blijdschap.

Lijnen voor de verkondiging

1. Het is beter te spreken van verwondering over de Schepper, dan over de schepping. De schepping is al zijn schoonheid is niet denkbaar zonder zijn Schepper. De mens is niets meer als God zijn gaven niet meer geeft; dat kan van al het geschapen leven gezegd worden.

2. Ps. 104 opent onze ogen (weer) voor de grootheid van de Schepper en zo voor de schoonheid van de schepping. Er is sprake van een prachtige samenhang en harmonie. God schept en onderhoudt.

3. De schoonheid van de schepping doet de ogen niet sluiten voor de verworden schepping. Ook in Ps. 104 worden zonde en ontarding niet vergeten. In vs 26 is sprake van de Leviatan, het monster. In vs 29 van de mogelijkheid van het eindigende leven. Vs 35 heeft weet van zondaren en goddelozen op de aarde. Toch is dat heel weinig in vergelijking met de vele zinnen die aan de schoonheid worden besteed. Hoe kan dat? Vs 26 laat iets van een verklaring zien. Het zeemonster is er wel; maar God staat er als Schepper zo boven, dat Hij er zelfs mee speelt. God is de overwinnaar van het kwaad dat zijn schepping stuk maakt.

4. Ps. 104 laat God als de God die door gaat met zijn scheppend werk. Dat geeft moed temidden van de ontarding van de schepping. De schepping is niet uit Gods hand gevallen; de toekomst van de schepping ligt veilig in Gods handen. De toekomst brengt herschepping.

5. Rom. 8,18vv is geen tegenstelling met Ps. 104. De wonderschone schepping kent in Ps. 104 ook de bedreiging van het kwaad; Maar de lijdende schepping van Rom. 8 kent de belofte van de totale vernieuwing.

6. Leven in de door God geschapen werkelijkheid is leven door de Geest (Ps. 104:30). De Geest leidt de mens als rentmeester, die God erkent als de Schepper, en doet hem het lijden herkennen, en leven in de hoop.

Rijn de Jonge

Ds. De Jonge is gemeentepredikant van de samenwerkingsgemeente NGK/CGK Nieuwegein

Toonzettingen

- ✘ Bij deze map is een cd-rom toegevoegd met daarop psalm 104 in de nieuwste vertaling. De prachtige natuurbeelden spreken voor zich. U kunt deze cd-rom gebruiken tijdens de dienst, maar denk ook eens aan gebruik vóór de dienst. In de hal bijvoorbeeld of in de kerkzaal zodat de gemeenteleden al een beetje meegenomen worden in de verwondering. Een natuurfilm is hier natuurlijk ook geschikt voor. Bijvoorbeeld de dvd "op locatie", te bestellen op www.nationalgeographic.nl of misschien kan iemand een film zoeken via <http://sites.omroep.nl/natuurenmilieu>
- ✘ Cat Stevens heeft ooit het prachtige lied "Morning has broken" gezongen. Dit lied kunt u bijvoorbeeld ook bij binnenkomst laten horen of misschien kan een muzikaal gemeentelid dit lied wel zingen. Onder begeleiding van een piano kan dit heel mooi zijn!

Morning Has Broken

Morning has broken, like the first morning
 Blackbird has spoken, like the first bird
 Praise for the singing, praise for the morning
 Praise for the springing fresh from the world

Sweet the rain's new fall, sunlit from heaven
 Like the first dewfall, on the first grass
 Praise for the sweetness of the wet garden
 Sprung in completeness where his feet pass

Mine is the sunlight, mine is the morning
 Born of the one light, Eden saw play
 Praise with elation, praise every morning
 God's recreation of the new day

- ✘ Laat creatieve gemeenteleden in het kerkgebouw hun werk (schilderijen etc.) met het onderwerp "schepping" of "verwondering" exposeren. Of maak een collage van de meest favoriete foto's van gemeenteleden.
- ✘ Versier de kerk met een mooi symbolisch bloemstuk. Suggesties vind u op www.liturgischbloemschikken.nl of laat gemeenteleden een bloem of plantje meebrengen met een kaartje waarop staat wat hen in het bijzonder treft aan deze bloem of plant. Na afloop van de dienst kunnen deze bloemen met kaartje uitgedeeld worden in bijvoorbeeld een verzorgings- of verpleeghuis.

Indianenverhaal

Van onderstaande toespraak zegt men dat deze uitgesproken is door een Indianen Opperhoofd, zo'n twee eeuwen geleden. Of dit echt origineel is weet men niet, maar het is een antwoord op de vraag of de indianen hun land willen verkopen:

*Hoe kan iemand de lucht kopen of verkopen?
Of de warmte van het land?
Het is voor ons moeilijk om dit voor te stellen.
Als wij de frisse lucht en het sprankelende water niet bezitten,
hoe kunt u het dan van ons kopen?
Elke spar, elk strand,
de nevel die in het bos hangt,
elke vlakte en elke hommel
is kostbaar voor ons.
Dus als u vraagt om ons land te verkopen,
vraagt u veel van ons.
Wij weten dat de Blanke onze manier van leven niet begrijpt.
Voor hem zijn alle stukken land hetzelfde,
en hij neemt ervan wat hij nodig heeft.
Hij behandelt zijn moeder de Aarde en zijn broeder de Lucht als koopwaar.*

*Maar alle dingen zijn met elkaar verbonden.
Alles hangt samen.
Wat de aarde overkomt, overkomt ook de kinderen van de Aarde.
De mens heeft niet het web van het leven geweven.
Hij is er slechts één draad van.
Alles wat hij het web aandoet, doet hij zichzelf aan.*

Misschien zou ik de Blanke beter begrijpen als ik wist wat zijn dromen waren.
Ik vraag me af wat zijn verwachtingen en verlangens zijn,
waarover hij praat met zijn kinderen op lange winteravonden.
Welke visioenen van de toekomst legt hij in hun harten,
zodat ze verlangend uitzien naar de volgende dag?

Gedicht

Hoe groot zijt Gij

Als ik Uw hemel zie
Het kunstwerk van Uw handen
Als ik de golven zie
Die breken op de stranden

Als ik de bergen zie
Zo groot, zo onbewogen
Als ik de bliksem zie:
Een glimp van Uw vermogen

Als ik Uw schepping zie
Zo schoon, zo onvolprezen
Als ik Uw namen zie
Op al Uw werk te lezen –
Hoe groot zijt Gij ! en zie,
Gij wilt mijn Vader wezen.

E.IJskes – Kooger

"Dit is mijn troost", Uitgeverij Buijten & Schipperheijn - Amsterdam

Gebeden

Het zonnelied

Allerhoogste, almachtige, goede Heer,
van U zijn de lof, de roem, de eer en alle zegeningen
U alleen, Allerhoogst komen zij toe
en geen mens is waardig U te noemen.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, met al Uw schepselen,
vooral heer broeder zon, die de dag is,
en door wie Gij ons verlicht.
En hij is mooi en stralend met grote luister.
Van U, Allerhoogste, draagt hij het zinnebeeld.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer,
door zuster maan en sterren.
Aan de hemel hebt Gij ze gemaakt,
schitterend, kostbaar en mooi.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, door broeder wind
en door de lucht
en door bewolkt en helder en ieder weer,
waardoor Gij Uw schepselen in leven houdt.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer door zuster water,
die heel nuttig is en nederig en kostbaar en kuis.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer door broeder vuur,
door wie Gij voor ons de nacht verlicht.
En hij is mooi en vrolijk, stoer en sterk.
Geloofd zijt Gij, mijn Heer, door zuster aarde,
onze moeder
die ons in leven houdt en leidt
en allerlei gewassen met kleurige bloemen
en kruiden voortbrengt.

Uit : Franciscus' lofzang op de schepselen

Uw naam staat geschreven in ieder blad

Scheppende God, uw naam staat geschreven in ieder blad, elke vogel, iedere rivier, iedere steen, elk levend wezen. Dank dat U ons bij name noemt. Dank voor uw voortdurend scheppende kracht, die zich onder andere openbaart in het geven van vochtigheid, van rivieren, bossen en oceanen. Leer ons oog te hebben voor de wonden van de aarde en laat ons bereid zijn te werken aan het heelmaken van heel de schepping. Laat onze kinderen, maar ook alle schepsels genieten van een overvloedige natuur en mogen zij een lang leven leiden op aarde.

*2003, Assemblée Lutherse Wereld Federatie in Winnipeg
Overgenomen uit ECEN liturgical suggestions 2004*

Onze Vader

Onze Vader die in de hemel zijt,
U bent ook aanwezig in de lucht, de aarde, de bossen en oceanen,

Uw naam worde geheiligd,
door de zorg die we tonen voor uw schepping,

Uw koninkrijk kome,
alles wat u maakt is goed,

Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel
Uw wil om de aarde te bewerken en te verzorgen

Geef ons vandaag ons dagelijks brood
opdat iedereen voldoende mag hebben om het leven in volheid te leven.

Vergeef ons onze zonden
onze hebzucht, onze uitbuiting, ons gebrek aan zorg voor komende geslachten

Zoals ook wij onze schuldenaars vergeven
door verzoening met gerechtigheid en vrede

Leid ons niet in verzoeking
de verzoeking om heersen over gelijk te stellen aan uitbuiting

Maar verlos ons van het kwaad
het kwaad van het vernietigen van uw goede schepping

Want van U is het koninkrijk
van U, Heer, niet van ons,

De kracht en de heerlijkheid
in het kruis en in de wederopstanding,

In eeuwigheid,
U was het begin en U bent het einde.

Amen
Dat het zo moge zijn.

Overgenomen uit ECEN liturgical suggestion 2004

CTBI Eco-Congregation Programme

Wij zijn van de Schepper

Wij zijn eigendom van de Schepper,
Naar Zijn beeld zijn wij geschapen.

In God ademen wij, in God leven wij,
In God delen wij het leven met de gehele schepping.

Wij behoren toe aan Jezus Christus,
Hij is het evenbeeld van God en de mensen.

In Hem ademt God, in Hem leeft God
Door Hem worden we verzoend.

Wij behoren toe aan de Heilige Geest,
Die ons leven vernieuwt, en ons geloof versterkt

In de Geest ademt liefde,
In de Geest leeft waarheid,
De adem van God beweegt ons doorlopend.

Wij behoren toe aan de Drie Eenheid,
Die één is in allen en drie is in één.

In God zijn wij allen geschapen,
In Christus zijn wij allen gered,
In de Geest zijn wij allen verenigd.
God zegene ons

Uit: ECEN liturgical suggestions 2004

Gebed

Leer ons weer in te zien
dat Gij werkt in de stenen,
Dat Gij ademt in de planten,
dat Gij droomt in de dieren,
dat Gij wakker wordt in de mensen,
zodat wij vol schroom en eerbied
in dit leven kunnen staan.

Zegenbede

Laat ons God om zijn zegen bidden
als we nu gaan, om ons met de vragen van het leven en van onze wereld bezig te houden.

God zegene ons en geve ons kracht om naar gerechtigheid te streven
Gemeente: Amen

God zegene ons en geve ons de wijsheid om onze aarde te bewaren
Gemeente: Amen

God zegene ons met liefde, om nieuw leven te scheppen
Gemeente: Amen

In de naam van God, de Schepper van de wereld,
In de naam van Jezus, ons nieuw verbond en in de naam van de Heilige Geest die ogen en harten
opent.
Gemeente: Amen

Ga heen in vrede om getuigen van de hoop te zijn
Gemeente: Dank aan God

Uit: ECEN liturgical suggestions 2004

Liedsuggesties

Evangelische liedbundel 163	Zie ik sterren aan de hemel staan
Evangelische liedbundel 155	De aarde is van God
Zingende Gezegend 265	Dank u Heer, voor al wat leeft
Hoop van alle volken 106	Laudato si (een bewerking van het zonnelied van Franciscus van Assisi)
Liedboek voor de kerken 400	Almachtige, verheven Heer...
Liedboek voor de kerken 479	Aan U behoort o Heer der heren
Opwekking 7/YFC 60	Heer God U loven wij
Opwekking 70	Heer, onze God, hoe heerlijk is Uw naam
Opwekking 278	Juicht de Here, gij ganse aarde
Opwekking 407	O, Heer mijn God, wanner ik in verwondering
Youth for Christ 114	Komt laat ons vrolijk zingen

Suggesties voor verdere uitwerking

Een periode in het teken van de schepping stellen biedt meer mogelijkheden.

Probeer dan aansluiting te zoeken bij alle doordeweekse kerkelijke activiteiten. Zo kan het koor bijvoorbeeld een lied instuderen over dit thema, de kinderclub een natuurschoonmaakactie houden, tijdens de vergaderingen alleen maar biologische (Max Havelaar) koffie en thee gedronken worden en kunnen de ouders op de ontmoetingsmiddag gevraagd worden de schoonheid van de schepping, maar ook de zorgen om het goede beheer ervan over te dragen aan hun kleinkinderen.

Kijk wat mogelijk is in de gemeente. Voor de één zal dat meer zijn dan voor de ander. Probeer echter iedere keer een klein stukje grens te verleggen. Daar groeit een gemeente van.

Voor wie hier verder mee wil, volgen nog een paar ideeën.

- ✂ Nodig mensen uit om met elkaar een biologische maaltijd te gebruiken, of als dit moeilijk te organiseren is, maak er een proeverij van met biologische en niet biologische hapjes. Laat de mensen aangeven welke hapjes het lekkerst waren en maak dan na afloop bekend of dit de biologische hapjes waren of niet.
Variant: de wereldmaaltijd <http://www.ddh.nl/duurzaam/nieuws/2003/omslag0310.html>, of www.werelddelen.nl/wereldmaaltijd.htm)
- ✂ Nodig natuur en milieu organisaties uit voor een presentatie . Aansluitend een excursie is aan te bevelen. Of spreek met elkaar af voorafgaande aan de dienst een wandeling of fietstocht te maken. De startzondag hiervoor is een goede gelegenheid.
- ✂ Ga met jongeren uit de gemeente een dag (deel) knotwilgen knotten (adressen vindt u in de plaatselijke gemeentegids of bij het provinciaal consultantschap van het IVN. Info tel.nr. per provincie 020 6228115)
- ✂ Bereken uw mondiale voetafdruk. Zie www.voetenbank.nl
- ✂ Hoe milieuvriendelijk is uw kerkgebouw ? Vraag de CO 2-wijzer aan voor kerkgebouwen bij Kerkinactie of informeer bij de projectgroep Kerk en Milieu, tel: 030 2361522
- ✂ Bespreek met jongeren iets uit het materiaal van Time to Turn over milieu.
www.timetoturn.nl natuur &milieu.
- ✂ Nodig een spreker uit die vanuit zijn of haar geloof een actieve bijdrage probeert te leveren in het beheer van de schepping. Lijst met suggesties is bijgevoegd.
- ✂ Deel op de plaatselijke markt bloemen (het liefst biologisch geteeld) uit met daaraan een kaartje met uitleg waar de kerk aandacht voor vraagt in deze periode.

Voor verder gesprek

Om alle mensen even aan het woord te laten kan er begonnen worden met een rondje waar iedereen de volgende zin aanvult: Als ik mij verwonder over de schepping dan.....

Dit kan ook schriftelijk gebeuren, de kaartjes kunnen dan opgeplakt worden en als uitgangspunt dienen voor de gespreksleider om verder te praten.

Stelling 1:

De mens kan niet leven zonder de schepping te vervuilen.

Stelling 2:

Schoon leven is duur en dus alleen haalbaar voor rijke mensen.

Stelling 3:

Verwondering past bij kinderen. Het hoofd van volwassenen zit te vol met andere zaken

Gespreksvragen

1. Wat roept "verwondering" bij u op als u kijkt naar Gods schepping?
2. Hoe heeft u in/om uw huis of in uw leven vorm gegeven aan "verwondering"?
3. Hoe kan "verwondering" meer plaats krijgen in uw dagelijks leven?

Bijbelstudievragen

Bij Psalm 104 vers 1- 9 en vers 24 – 30

Kopieer dit bijbelgedeelte en geef elke deelnemer een kopie en een pen. Laat ieder het gedeelte lezen en uitroeptekens en vraagtekens zetten. Een uitroepteken wordt geplaatst bij iets wat aanspreekt, een vraagteken bij wat bevreemdt of vragen oproept. Wissel hierover van gedachten.

Vervolgens:

Wat heeft de psalm te zeggen over de relatie tussen de mens en de schepping?

Wat heeft de psalm te zeggen over de relatie tussen God en de schepping?

Wat kan het woord "schepping" voor uw omgang met de aarde betekenen?

Quiz - Jezus & de aarde

Het idee achter deze quiz is om op een ontspannen manier te laten zien hoe Jezus manier van leven en werken verbonden was met de aarde.

De Quiz kan op een eenvoudige manier gedaan worden door kinderen. Voor de wat moeilijker vragen zijn verwijzingen naar bijbelpassages wel nodig. Een ander idee is het in tweeën delen van de gemeente en de vragen aan de hele gemeente stellen. De kinderen mogen natuurlijk eerst proberen te antwoorden, daarna mogen pas de volwassenen.

Houd het wel leuk, het hoeft geen wedstrijd te worden.

Vragen:

1. Welke vogels werden in Jezus tijd voor 2 stuivers verkocht?
2. Wat zou volgens Jezus, Petrus vinden in de bek van een vis?
3. Wie bedoelde Jezus toen hij zei dat zelfs de lelies op het veld mooier gekleed gingen dan hij?
4. De engelen vertelden aan de herders dat er vrede zou komen.
Waar zou die vrede komen?
5. Welke twee bijzondere natuurverschijnselen deden zich voor toen Jezus stierf?
6. Welk van de volgende dieren wordt niet genoemd in het Mattheüs evangelie?
Sprinkhaan, varken, hond, adder, kat, wolf, schapen, vos, slang, mus, kameel, ezel, gier.
7. Welk zaad bedoelde Jezus toen hij het over het kleinste van alle zaden had ?
8. Wat gebeurde er in de gelijkenis van de zaaier met het zaad dat langs de weg viel?
9. Toen Jezus veertig dagen in de woestijn verbleef, wie waren er toen bij hem volgens Markus?
10. Wat vermengde Jezus met zijn eigen speeksel toen hij een blinde man genas?

Antwoorden:

1. Mussen (Lukas 12 : 6)
2. Een zilverstuk (Matth. 17:27)
3. Koning Salomo (Matth. 6 : 29)
4. Op aarde (Lukas 2 : 14)
5. Een aardbeving en een zonsverduistering
6. De kat. Alle andere dieren worden in Mattheüs genoemd
7. Mosterdzaad (Matth. 13 : 32)
8. De vogels kwamen en aten het zaad op (Mark 4 : 4)
9. Wilde dieren (Marc. 1 : 13)
10. Stof of modder (Joh. 9 : 6)

Kindermateriaal

Lees met de kinderen het scheppingsverhaal uit een kinderbijbel of vertel het na in eigen bewoordingen.

- ✘ Waar verwonderen kinderen zich over? Waar denken kinderen aan als we het hebben over “zorgen voor de schepping”. Wat is hun favoriete dier, wat is daar zo bijzonder aan.
- ✘ Is er een tuin rondom het kerkgebouw? Wat groeit daar, mogen ze helpen met onkruid wieden of plantjes poten? Al eens de website www.kerktuinen.nl bezocht?
- ✘ Verzamel allemaal blaadjes, maak daar een lange slinger van en laat de kinderen deze al zingend de kerk binnendragen. Ook de gemaakte vogels (zie bijlage) kunnen opgehangen worden in de kerk.

Liederen:

De aard' is van God...
Zeg wie maakte toch de bloemetjes...
Dank u voor deze nieuwe morgen...
Zie ik sterren aan de hemel staan...
Laat zo je licht maar schijnen bij alles wat je doet...
God die alles maakte, de lucht en 't zonlicht blij...
Zie de zon, zie de maan, zie de sterren in hun baan...
Jezus zegt dat Hij hier van ons verwacht...

De rijke bramenplukker

In de "sprookjes van Godfried Bomans" staat het volgende verhaal

Vele jaren geleden leefde er in een groot bos een oude bramenplukker. Zijn vader en moeder lagen al een halve eeuw aan de voet van de beuk begraven, doch dat was de bramenplukker reeds lang vergeten; hij wist niet eens wat het scheefgezakte kruis eigenlijk beduidde, doch achtte het raadzaam, wanneer hij er 's nachts langs moest een omweg te maken.

Verder woonde er niemand in het bos en daarom dacht de bramenplukker dat hij alleen op de wereld was. Deze gedachte deed echter zijn opgewektheid geen schade. Hij zong luidkeels de vrolijkste liederen, zonder ophouden, behalve 's nachts, want dan moest hij slapen – dat is een goede verontschuldiging. Maar verder, verder was er geen vrolijker mens denkbaar. Zie, placht hij 's morgens te zeggen, die zilveren parels op de bloemen! Voor wie anders liggen al die diamanten over het gras gestrooid dan voor mij? Wat ben ik rijk! En als hij door het woud liep, zuchtte hij: Wat een hoge gewelven, wat een ruime portalen, wat een prachtige zuilen!

En dat alles voor één man. s' Middags lag hij op zijn rug naar de wolken te kijken, die de wonderlijkste figuren voor hem maakten. Zie, sprak hij dan, een beer! En daar een winterlandschap. Wie heeft er zo'n zoldering? Ik word er verlegen van. Maar 's avonds was de bramenplukker het meest verblijd. Dan ging hij onder de laurierboom zitten voor zijn huisje en wachtte gespannen. En plotseling, als de zon voor het laatst haar purperen stralen over de heuvels wierp, begon in het woud een hoge stem te jubelen, zo verrukkelijk schoon en toch eindeloos weemoedig dat de bramenplukker de tranen in de ogen schoten. Heerlijk, prachtig riep hij dan ten leste uit. Dank, dank onbekende zanger! Wat een muziek, wat een geluid, hoe jammer dat ik alleen op de wereld ben. Maar dat was hij niet.

Op een avond trok een ontdekkingsreiziger door het woud, duwde de kleine wankelende deur open en stond glimlachend voor de kleine bramenplukker. Vriend, sprak hij, wat eten en een bed, dat is al. Want ik heb honger en slaap. Versta je me? Maar de bramenplukker zat doodsbleek op zijn stoel en zweeg. Komaan, hernam de reiziger, hier is een goudstuk. Dat maakt de tong wat lossen. Nu rees de bramenplukker op. Wezen, sprak hij moeilijk, ik heb uw goud niet nodig. Daarom zweeg ik niet, maar mag ik u eens betasten? Ga je gang sprak de reiziger, die een vrolijk man was. En de bramenplukker betastte de reiziger; hij kneep hem in de neus, draaide zijn hoofd naar alle kanten, keek aandachtig in de mond en riep tenslotte. Precies als ik! Precies als ik! Alles hetzelfde en omhelsde hem. Wat ben jij een onnozelaar, lachte de reiziger, zich losmakend. Heb jij nog nooit een mens gezien? Ik ben niet alleen, ik ben niet alleen, riep de bramenplukker. Precies zulke benen en hij klapte in zijn handen en danste rond de tafel.

Kom hernam de reiziger, ik heb honger, bedwing je een beetje. En hij zette zich aan tafel, nam een bord uit zijn ransel en zette dit met een veelbetekenende klap voor zich neer. Welnu, laat eens wat zien. Ja, ja riep de bramenplukker, precies als ik en hij danste naar de provisiekast, haalde brood, worst en ontbijtkoek, en danste met dit alles om de tafel heen, wel driemaal. Toen ging hij zitten en zei: Bedien uzelf. De reiziger at zwijgend. Bij elke hap die hij deed, riep de bramenplukker verrukt: precies als ik. Dat was in het begin wat hinderlijk, maar de reiziger had honger en at glimlachend door. Tenslotte hief hij zijn hoofd op zijn oog viel op het goudstuk op de rand van de tafel. Vriend, sprak hij, waarom wilde je dat goudstuk niet aannemen? Ik heb het niet nodig, ik heb diamanten. Diamanten? Herhaalde de reiziger, heb jij diamanten? Hoeveel? Precies weet ik het niet, sprak de bramenplukker peinzend, een paar grasvelden vol. Zeg het nog eens... Een paar grasvelden vol, herhaalde de bramenplukker. Ditmaal was het de reiziger die doodsbleek op de stoel zat. Man, riep hij tenslotte, je bent schatrijk! Dat zei ik toch al, sprak de bramenplukker, maar dat is nog niet alles. Ik heb nog wel andere dingen. Noem nog eens wat kameraad. Ja, hernam de bramenplukker verlegen, er is zoveel. Daar zijn bijvoorbeeld de spiegels. Spiegels? Vroeg de reiziger gejaagd. Ja, vervolgde de bramenplukker op dezelfde achtenloze toon, een paar duizend, ik heb ze nooit geteld. Sommige zijn zo groot dat je een dag nodig hebt om er omheen te lopen. Ach ja. Een dag nodig om er ... Vriend, waar liggen al die schatten? In mijn huis. Dat moet een paleis zijn! stamelde de reiziger. Het is ook een paleis, antwoordde de bramenplukker glimlachend, ik heb het zelf nooit zo bekeken, daarvoor is het te groot. Er zijn zuilengangen bij waarvan men het eind niet zien kan; duizenden slanke kolommen dragen het gewelf. Dat is een lust om te zien. Doch af en toe ontmoet men wijde, nog hogere portalen, het gewelf is daar niet groen, maar lichtblauw met witte vlekken. Mozaïek dus? vroeg de reiziger ademloos. Ik weet niet wat u bedoelt, sprak de bramenplukker. De reiziger legde het moeilijke woord uit. O, nee, hernam de bramenplukker lachend, dat is slechts kinderspel! Dat zou mij op den duur vervelen, altijd hetzelfde te bekijken. Nee, hier bewegen zich de figuren, zij trekken langzaam en statig

voorbij, ja zij vervormen zich tot de wonderlijkste gedaanten: ijsberen, winterlandschappen, en kabouters met baarden. Zelfs de kleuren veranderen; dan is het diepblauw, dan lichtgrijs, soms beide. Het is heerlijk om te zien, men wordt er nooit moe van. Dat is ongelofelijk, riep de reiziger. En dat alles voor één man. Maar je moet je toch wel eens eenzaam voelen tussen al die zuilen, galerijen en spiegels? O, nee, er is muziek genoeg, van alle kanten en de hele dag door. Muziek? Riep de reiziger, muziek? Kom bramenplukker, nu maak je me wat wijs.

Nee werkelijk niet, de hele dag door en telkens nieuwe liederen. Maar 's nachts worden de solo's gezongen. Daar heb ik een aparte zanger voor. U moet morgenavond eens luisteren. U blijft toch vannacht hier slapen? Nee, antwoordde de reiziger, zijn jas aantrekkend, ik ga er onmiddellijk vandoor. Ik ben ontdekkingsreiziger. Dit is mijn grootste ontdekking. Ik ga het iedereen vertellen. Dat moet u doen, sprak de bramenplukker, ik heb mij al lang bezwaard gevoeld er zo alleen van te genieten. Maar blijf toch één nachtje. Dan zal ik u morgen alles laten zien en kunt u het nog veel beter vertellen. Nee, sprak de reiziger, tijd is geld! Ik ga onmiddellijk door. Bedankt voor de ontbijtkoek. Adieu. Hij trok de deur achter zich toe en verdween in de nacht. De bramenplukker snelde naar buiten, maar hij zag niets dan een schaduw die in de duisternis verdween. Wat jammer, mompelde hij, tijd is geld! En hij had zoveel parels mogen hebben als een mens kan dragen. Reiziger, reiziger kom terug!

De reiziger hoorde hem niet, hij sprong over sloten en heggen, zwom twee rivieren over, trok een donker woud door en was in de stad. Burgemeester zei hij, ik heb iets belangrijks te zeggen. Wel, sprak de burgemeester, dat is prettig. Ga maar op het stadhuis staan. En de reiziger ging op het stadhuis staan. Mensen, riep hij, willen jullie graag parels hebben? Jazeker, riepen de mensen. En voelt er iemand wat voor spiegels zo groot als het marktplein? Jazeker, riepen de mensen, geeft maar hier. En is er soms iemand die in een paleis wil wonen met groene zuilengangen en plafonds van beweegbaar mozaïek? Dat willen wij best, riepen de mensen, waar staat het? Kom maar mee, riep de reiziger, we hebben geen tijd te verliezen. En zij trokken een donker woud door, zwommen twee rivieren over, sprongen over sloten en heggen en waren bij de bramenplukker. Bramenplukker, hier zijn we, riep de reiziger. Wat aardig, u laat er geen gras over groeien, dat moet ik u zeggen. Hemeltje lief wat heeft u een mensen bij u. Het zijn er wel een paar duizend. Wat gaat u daar mee beginnen? Wij komen de parels halen, sprak de burgemeester en wij gaan in het paleis wonen waar de zoldering van beweegbaar mozaïek is en de zuilen van groen smaragd. Wij komen naar de muziek luisteren en de spiegels moeten wij ook hebben. Wel, dat is heerlijk, riep de bramenplukker, ik ben zo blij dat jullie het ook waarderen. Welkom, welkom. Ontbijtkoek heb ik niet zoveel maar wel goed brood en fris water. Wij moeten geen ontbijtkoek, wij moeten parels, sprak de burgemeester. Dat krijgen jullie, zoveel als je dragen kunt. Wacht tot morgen. Kan het niet vanavond? Tijd is geld! Nee, nu is het donker. En in het donker ziet men de parels niet. Maar morgenochtend vroeg zult u eens wat zien. Gaan jullie nu wat slapen, we hebben alle tijd. De volgende morgen lagen de velden glinsterend en flikkerend onder de rode hemel, aan elke grashalm, ook de kleinste, hingen zilveren diamanten, en toen de zon opging, veranderde deze in topazen, smaragden en blauwe saffieren, stralend van licht, flonkerend van zuiverheid, schitterender dan aardse juwelen. En daartussen stonden de mensen en spraken over de parels die weldra gevonden zouden worden, hele grasvelden vol. Eindelijk ging de deur van de bramenplukker open en kwam hij naar buiten. Jullie treffen het wel, sprak hij zachtjes, zoveel parels liggen er anders nooit. Ik zie geen parels, sprak de burgemeester. Zien jullie geen parels, vroeg de bramenplukker verbaasd. Wij zien niets, riepen de mensen, helemaal niets. Wat hebben jullie slechte ogen, zie je het niet, kijk om je heen!

Dat is dauw, sprak de burgemeester boos. Dat, dat wist ik niet stamelde de bramenplukker.

Waar zijn de zuilengangen? Vroeg de burgemeester kort. Daar, fluisterde de bramenplukker. Dat zijn bomen! en waar is het mozaïek? Daar, sprak de bramenplukker. De burgemeester hief de ogen naar de purperen hemel. Dat is lucht, gewoon lucht. Waar zijn de spiegels? De bramenplukker wees zwiggend in de verte. Dat zijn vijvers, en waar is de muziek? De bramenplukker stak de wijsvinger op, de burgemeester luisterde. Toen richtte hij zich op en sprak met bittere glimlach: Dat is een nachtegaal, onnozele. Een simpele nachtegaal. We zijn bedrogen! Maar ik heb toch precies verteld zoals het is, riep de bramenplukker.. Hang hem op, riepen de mensen. Hang hem op! En toen de nachtegaal 's avonds zijn trillend lied begon, was er niemand om te luisteren. Want de bramenplukker hing juist een tak lager,....dood.

Verwijzingen en gastsprekers

Mw. Hanna Riezenbos (christelijk gereformeerd), in dienst bij het Instituut voor Cultuur Ethiek te Amersfoort en werkzaam voor het Christelijk Ecologisch Netwerk is te vragen voor een inleiding: waarom milieuzorg?

Bereikbaar via ice@wxs.nl of per telefoon: 033 4651969

Dhr. M. de Vries, hoogleraar reformatorische wijsbegeerte TU Delft over het onderwerp: verantwoordelijkheden in de techniek. Bereikbaar via m.j.d.vries@tm.tue.nl

Franciscaansmilieuproject: de Stoutenburg. Een leefgemeenschap die vanuit religieuze optiek werkt aan verbondenheid met de natuur en het milieu. Voor "Stoutenburg aan huis " kunt u informatie krijgen op [www. Stoutenburg.nl](http://www.Stoutenburg.nl) of telefoonnummer: 033 4945500

Dhr. Peter Siebe, (Nederlands Gereformeerd) journalist en bestuurslid st. Aardewerk, chr. organisatie voor goed rentmeesterschap. Onderwerpen: rentmeesterschap, levensstijl en geloof, milieuzorg en beleid. Tel: 033 4560061 of per e-mail : petersiebe@wanadoo.nl

Dhr. David Renkema en dhr Christiaan Hogenhuis van de stichting Oikos te Utrecht. Oikos is een oecumenisch instituut voor kerk en ontwikkelingssamenwerking. Ze ondersteunt activiteiten die een rechtvaardige ontwikkeling dichterbij brengen.

Tel: 030 2319424, [www. Stichtingoikos.nl](http://www.Stichtingoikos.nl) Per e-mail: d.l.renkema@stichtingoikos.nl of ct.hogenhuis@stichtingoikos.nl

Mark van Kuilenburg, werkzaam bij de projectgroep Kerk en Milieu. Onderwerpen: netwerkactiviteiten, milieu-ideeën voor plaatselijke groepen, wat gebeurt er rond milieu in de kerken. Tel: 030 2361522, e-mail : markvankuilenburg@kerkenmilieu.nl

Kerkinactie, organisatie voor missionair werk in binnen- en buitenland. Heeft het klimaatfonds opgericht en heeft uitgebreid materiaal om met groepen te werken aan een duurzame levensstijl onder het thema: "De aarde ademt op".

Informatie bij Gert de Gans tel: 030 8801886 of www.kerkinactie.nl

Time to Turn, een samenwerkingsproject dat vanuit christelijke inspiratie een verantwoorde levensstijl rond milieu en armoede wil stimuleren onder met name jongeren.

Beschikt over een team wat presentaties geeft over thema's als schepping, arm/rijk, consumptie en levensstijl voor leeftijdsgroepen: 12-16 jaar en 17-25 jaar.

Heeft project Art & Creation: onder leiding van een rapper of dramadocent met klas of jeugdgroep ideeën over de schepping verwerken in een raptekst of theaterstuk. www.timetoturn.nl of tel: 0343 513693.

Aan te raden boeken:

Wim Rietkerk De schepping in schone handen, ISBN: 905560075
John Stott Wat wij van vogels kunnen leren, ISBN: 9033813459
Tini Brugge Aarden in geloof, 4 delen (winter, lente, zomer, herfst)
Herfstdeel heeft ISBN: 902573152

Wat oudere boeken, maar qua inhoud actueel:

Evert van der Pol/Janna Stapert 'Als het water bitter is. Evangelisch denken en de milieucrisis',
Sliedrecht 1988

Paul Dijkstra (red.) 'Zorg voor de schepping. Gelovige verkenningen rond de milieucrisis',
Amersfoort/Leuven 1989.

H.W. de Knijff 'Tussen woning en woestijn. Milieuzorg als aspect van christelijke cultuur',
Kampen 1995.

Jan J. Boersema 'Thora en Stoa. Over mens en natuur. Een bijdrage aan het milieudebat over
duurzaamheid en kwaliteit', Baarn 1997.

Websites:

www.kerkenmilieu.nl

www.arocha.org

www.aardewerk.nl

www.kerktuinen.nl

www.liturgischbloemschikken.nl

www.kerkinactie.nl

www.timetoturn.nl

Evaluatieformulier

Voor de breed kerkelijke verspreiding die het CEN deze themamap wil geven is het van belang de themamap zo samen te stellen dat veel gemeentes zich herkennen in het aangeboden materiaal. Wilt u zo daarom zo vriendelijk zijn dit formulier in te vullen en op te sturen naar:

Evangelische Alliantie
Themamap "Verwondering"
Antwoordnummer 1305
3970 WB Driebergen

1. Bij welke gelegenheid heeft u de map gebruikt?

- kerkdienst op zondag; datum van de zondag:
- oogstdienst / dankdag voor gewas en arbeid
- anders, namelijk

2. Welk materiaal heeft u gebruikt?

☐ preekschets 1 of 2	☐ suggesties voor uitwerking
☐ cd rom	☐ stellingen / gespreksvragen
☐ lied van Cat Stevens	☐ bijbelstudievragen
☐ verhaal van indianen	☐ quiz
☐ gedicht	☐ kindermateriaal
☐ gebeden	☐ verwijzingen

Toelichting:

.....

.....

.....

.....

3. Met welk cijfer zou u de map willen waarderen?

4. Bent u geïnteresseerd in een volgend pakket?

5. Heeft u nog opmerkingen of suggesties?

.....

.....

.....

.....

Naam kerkgenootschap / gemeente:

Plaats:

Ingevuld door:

Te bereiken via telefoonnummer:E-mail:

Hartelijk dank voor uw reactie !